

Мова у виставі — не про соціальні хиби приреченого класу дворян, а про Людину взагалі, на рівні її архетипів. Саме на цьому рівні, на думку Володимира Кучинського, і розповідав про героїв своєї останньої п'єси Чехов.

Людмила Філіпенко

Що ми несемо у третє тисячоліття?

«Вишнеий сад»

Автор **А.Чехов** ■ режисер-постановник **Володимир Кучинський** ■ художник **Тетяна Медвідь** ■ Харківський академічний український театр ім. Т.Шевченка

...Двері грюкнули позаду — у залі, і між рядами глядачів з'являється кавалькада: спочатку несуть скрині та багато скриньок, далі йде елегантна тендітна дама — Раневська, її брат Гаєв, прийомна донька Варя, донька Аня, гувернантка Шарлотта, поміщик Симеонов-Пищик, молодий лакей Яша та старий лакей Фірс... Усі вони, ніби по сходах ганку, піднімаються на авансцену і повертаються обличчям до глядача; сцена освітлюється, і стає зрозуміло, що це і є той старий дім, у якому так чекали господиню і до якого та линула.

Режисер використовує живі фактури: вогонь свічки, сходи сцени, скрині, де зберігаються театральні костюми. Далі звучатимуть живі співи акторів, і це кожного разу створюватиме зворушливу атмосферу. Зараз же скрині перетворюються на лавку, славнозвісну шафу, і з них з'являтимуться деякі персонажі. Почнеться театр у театрі. І ще один атрибут — величезна біла сітка — хмара, розшита фантастичними візерунками (художник Тетя-

на Медвідь). Вона багатозначна і багатофункціональна: це і льодова гірка, з якої з'їжджають пани, і марево вишневого саду, і фантастична мрія взагалі...

Розмовляють персонажі у напівдекламаційній манері. Це радше монологи-сповіді, звернені до глядача, ніж звичні діалоги. Але через кілька хвилин ми розуміємо, що ніхто нікого не чує, і не так від хвилювання з приводу приїзду, як за звичкою... Врешті стане зрозуміло, що це одна з концепцій вистави: люди, навіть закохані, не чують одне одного. І справа тут не в стосунках між людьми, а в їхніх долях, замкнених у шкаралупі особистих уявлень... Із монологів-сповідей зрозуміло, що всі вони нещасні та самотні.

Екзальтована Раневська, розчулена зустріччю зі старим будинком, в якому жили її батьки і пройшла її юність, цілує усіх підряд: своїх родичів, прислужників і навіть знайомих з дитинства речі. Але вона байдужа до доброї, вдячної прихильності Лопухіна, не чує його щирих

застережень та практичних порад. Не чує вона і захоплення Петі, а тільки визначає, що він постарів та змарнів. Не розуміє клопоту й туги Варі саме про той дім і сад, які Раневська так любить. Навіть свою улюблену доньку Аню вона не чує і не розуміє. Але це не від душевної байдужості чи черствості. Навпаки, Раневська доброзичлива та безкорислива. Але вона занурена у шкаралупу своїх власних переживань. Саме такою грає її Світлана Соловйова. На сцені ми бачимо образ, сповнений чарівності й трагізму — образ нескінченної жіночості,

п'єс та листів, терпіти не міг барського базікання, особливо про потребу праці...

Обидва виконавці ролі Лопахіна - і Ю.Євсюков і С.Пасічник — яскраві особистості. Ю.Євсюков органічно та глибоко відчуває свого героя. Його Лопахін - єдина людина, яка розуміє Раневську. І, мабуть, водночас із безкорисливістю та доброзичливістю він цінує в ній ту неповторну жіночність та чутливість, якої якраз і бракує Варі. У п'єсі дуже багато обставин, які розкривають його з різних боків: це і напружене чекання зустрічі; і щире ба-

сила якої у її слабкості. Образ, майже втрачений у наш час.

У своїх листах Чехов писав, що роль Лопахіна — центральна у п'єсі і від її успіху залежить успіх вистави. Він підкреслював, що не обов'язково грати Лопахіна купцем, важливіше представити його м'яким чоловіком, який поводить себе цілком інтелігентно: не дріб'язково та без фокусів. З відстані сьогодні — образ цей мимоволі асоціюється із самим Чеховим. Адже і його батько та дід були кріпаками, а сам він купив великий маєток — Мєліхово, де працював не тільки над літературними творами. Хоча він і писав про себе, що він «лінивий хохол», але був дуже працьовитою людиною, і, як здається з його

жання допомогти Раневській та Гаєву, незважаючи на те, що для останнього він усе ще «онучами тхне»; це і купівля маєтку, в якому його батько та дідусь були рабами... Ю.Євсюков змальовує образ на диво привабливої людини: шляхетної та тонкої не за походженням, а душею, винятково порядної та вірної. Леоніда Андрійовича Гаєва Ю.Головін грає з м'якою іронією. Гаєв — безтурботна дитина. Вже немолодий, він і досі мешкає не у реальному світі, а у світі вигаданої гри у більярд. Усі його плани наївні та безпорадні, усі міркування, навіть щодо власної сестри, — поверхові та претензійні.

У виставі розкрились можливості багатьох акторів. Лакей Яша

■ Юрій Євсюков
(Лопахін)
у виставі
«Вишневий сад»
за А.Чеховим.

■ Ада Роговцева
(Раневська)
та Юрій Головін
(Гаєв).

Ми так і не навчилися відрізняти тіні речей від їхньої суті

(Олександр Ковшун) — постать досить зловісна. Він цинік та нахаба щодо своїх покровителів і відверто сміється з них. Особливо символічна його поява наприкінці вистави на купі речей, коли він дудить чуже шампанське... Цікавий зовнішній малюнок ролі Шарлотти в Олени Бабенко та Наталі Головіної.

Про роботу Леоніда Тарабарінова в ролі Фірса треба говорити окремо. Цей артист вільно входить у тканину будь-якої режисерської концепції і робить це надзвичайно м'яко, органічно, талановито. За

волею режисера, Фірс з'являється із шафи. Самозреченість, якою наділяє Тарабарінов свого героя, виправдовує цей сценічний прийом: людина перетворена на кишенькову річ, розчинену у турботах про чуже життя... Ця психологічна виправданість «формального» прийому була характерною для сценічної мови курбасівських вистав. Але через заборони її забули навіть фахівці...

Оскільки вже на початку режисер дав знак, що розмова піде на рівні архетипу, то і люди у виставі не живуть реальним життям, а лише грають у нього. Раневська, аби уникнути жаху змарнованого життя, виграла собі якусь надзвичайну любов і грає у вірність їй... Гаєв, щоб сховати внутрішню порожнечу, грає милу та наївну дитину. Незважаючи на походження, Лопахін — людина тонка і розумна, для якої духовні цінності найважливіші, але живе у буденнім світі грошей та їх заробітку. І маєток Раневської — вишневий сад, він придбав, аби той не перейшов до чужих рук, але нікому в цьому не зізнається...

Харків

Вистава побудована так, що зрозуміти це нам допомагає «розумний

Арлекін» Епіходов. Кожного разу з'являючись зі своїми нісенітницями: то зі свистулькою у чоботях, то з дивовижним букетом, то з гітарою, яку він називає чомусь мандоліною, — він нагадує, що все, що роблять та говорять герої на сцені, це лише постійна гра...

Курбас гадав, що у процесі художньої творчості виникає зовсім нова реальність, яка досі не існувала в житті. Щоб передати глядачеві емоційне напруження її поля, психологізм не обов'язковий. Усвідомлена робота інтелекту «розумного Арлекіна» може перевернути його особисту емоцію на засіб впливу на глядача.

Епіходова виконують два актори — харків'янин Василь Гапюк та артист зі Львова — Андрій Водичев. У виконанні останнього Епіходов стає однією з найважливіших постатей вистави. Він позбавлений не тільки психологізму, а й характеру, він майже людина від театру, і його фокуси розкривають справжню сутність того, що творять на сцені. Поява на сцені нашого міста Ади Роговцевої у ролі Раневської — безумовно, подія. Ада Роговцева внесла у виставу глибинну змістовність, гармонійність та ясність. Ми побачили виключної чарівності жінку, яка, може, і легковажна, а може, і порочна, але все це не має ніякого значення. Вона, насамперед жінка! І коли говорити про архетип, то саме вона дає еталон жіночості, проти якої не встоїть ніхто...

Усе це народжує асоціації і виводить думки з площини сексу до рівня філософських роздумів про дуже складні стосунки чоловіка та жінки, про їхній взаємний вплив та його доленосність... Сьогодні ми так і не навчилися відрізняти тіні речей від їхньої суті, ми не чуємо один одного, а живемо у світі жорстокої гри, в якому панує брехня та самотність. Ми шукаємо дрібнички — речі і забуваємо про людину... І зовсім не думаємо про те, що потік Часу рухається, змітаючи усе на своєму шляху. А коли люди відходять — від них залишається лише купка нікому не потрібних речей... Як у фіналі вистави харків'ян, під досить жваву мелодію французької пісеньки...